

פסקים והלכות

שאלות ותשובות בדיני שיעורים וחולים האוכלים ושותים ביום הכיפורים

שיעור אכילה פחות מכשיעור

שאלה: חולה ביום הכיפורים, שע"פ הוראת הרופא ומורה הוראה, שצריך לאכול לשיעורים, מהו למעשה שיעור אכילה שצריך לאכול, ביו"כ לשיעורים, וכיצד מודדים את זה.

תשובה: 30 סמ"ק הוא פחות מכשיעור, [של ככתובת הגסה], והוא גודל של קופאות גפרורים רגילה. ולכן עדיף לחולה מאכלים שהם דחוסים ולא מאכלים שמנופחים, [וכנתבאר החישוב בארוכה בקובץ שערי יוסף הוראות ופסיקם לחולים ביו"כ, שיש משערים לפי משקל, אך כיון שהוא יבוא לידי קולא, ויאכל מאכל ששוקל 30 גרם, אבל בנפחו הוא 50 סמ"ק, והוא ספק דאורייתא לחומרא, ולכן יש לשער לפי סמ"ק. אך במאכלים שדחוסים, כגון עוגיות וכדו' אפשר לשער לפי משקל של 20 גרם, שבנפח הוא 30 גרם שהוא פחות מכשיעור].

אך מאכלים שהם אורירים כגון עוגת טורט או לחם, **לבני ספרד:** יכול למעכו לגמרי, ואין צריך לשער את החללים, ויכול לאוכלו ממנו כל פעם עד כמות של 30 גרם. **ולבני אשכנז:** לא יאכל ממנו, אלא יאכל מאכלים שאין בהם נפחי אור כגון ביסקוויט לחמית תפוח עץ וגבינה וכדו'.

דוגמאות למיני מאכל שיש בהם פחות מכשיעור

שאלה: מהם מיני מאכל דחוסים שיש בהם פחות מכשיעור.

תשובה: 1.5 ביסקוויטים של פתי בר אוסם רגיל [חבילה של 500 גרם].

רבע פרוסת לחם. [אך כנ"ל שעדיף לא לאכול לחם, כיון שיש בהם הרבה נפח, ואי אפשר לאכול מהם הרבה].
שליש מצת מכונה, פחות מכשיעור.

בייגלך במלח **בעיגולים** 10 יחידות, בחברת בייגל בייגל [חבילות של 400 גרם] כ-11 יחידות.

בייגלך במלח **מקלות** 15-20 יחידות, תלוי בגודל פחות מכשיעור.

חלווה אחווה ללא סוכר, יחידה אחת ועוד קצת פחות מכשיעור.

שוקולד עילית פרה [חבילה של 100 גרם] 8 קוביות פחות מכשיעור.

שקד טבעי רגיל, 20 שקדים פחות מכשיעור.

מהו שיעור פחות מכשיעור

שאלה: מהו שיעור של מלוא לגומיו, לחולה שאוכל ביו"כ.

תשובה: באדם בינוני- רגיל עד 40 סמ"ק נוזלים הוא פחות מכשיעור, אבל קטן באיבריו כגון נער בר מצוה או נערה, ייתכן שמלוא לגויו שלו קטן במעט משיעור זה, וימדוד בערב יו"כ.

כמה זמן צריך להפסיק בין אכילה לאכילה ושתיה לשתיה

שאלה: כמה זמן צריך להפסיק בשיעורים בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה.

תשובה: שיעור זמן האכילה הוא "כדי אכילת פרס" [שיעור אכילה של 3/4 ביצים] פחות מכשיעור שיש לחכות בין אכילה לאכילה, לכתחילה תשע דקות, ובמקום הצורך שבע דקות, ובמקום הצורך ארבע דקות. [ואם לא די בזה יאכל, אפשר כל שתי דקות].

שיעור זמן השתיה, בין שתיה לשתיה לכתחילה הוא תשע דקות, ובמקום הצורך אם אפשר שבע דקות, ואם לא כל חמש דקות, ואם לא די בזה אפשר גם לשתות בהפרש של שתי דקות, ואם לא ישתה כל דקה או חצי דקה אפשר לו, כיון שיש אומרים ששיעור כדי אכילת פרס הוא בכמה ששניות.

שהייה בין אכילה לשתיה, בין אכילה לשתיה אין צריך לשהות שיעור כדי אכילת פרס.

גדר אוכל ושתיה, האוכל לבן, דינו כאכילה, אך אם שותה אותו, דינו כשתיה. וה"ה בכל דבר שאם לועסים ואוכלים אותו דינו כאכילה, אבל אם שותים אותו דינו כשתיה. ולכן חומס וגבינה דינם כאוכל, אבל מרק בלא ירקות דינו כשתיה.

סוג השתיה שמותר לשתות

שאלה: איזה שתיה מותר לחולה לשתות ששותה לשיעורים.

תשובה: מותר לשתות כל סוגי השתיה, ואינו חייב לשתות דוקא מים, ויכול לשתות גם שתייה מתוקה, כגון מיץ ענבים מיץ תפוזים או שוקו או חלב.

ובהרבה מיקרים עדיף לשתות שתיה מתוקה, ומזינה עם סוכר, [למי שצריך סוכר שלא יצטרך אכילה, או שישתה פחות] או מרק ירקות טחון, שדינו כשתיה. אך לפעמים רק שתיה מתוקה מצמיאה את הגוף יותר ויצטרך לשתות יותר, לכן נכון לשתות גם מידי פעם מים, ולא רק שתיה מתוקה.

וצריך להזהר שמודדים בכוסות רגילות שיהיה בפחות מכשיעור, שלא יבואו לידי ספק איסור כרת.

וכן חולה שאוכל מומלץ שיאכל קוביות שוקולד או וופלים כיון שהשוקולד והסוכר עוזר לצום, וכן אכילת בסיקוויטים שיש בהם קלוריות לגוף. אלא א"כ צריך לאכול מאכלים שיש בהם חלבונים, כגון דגים או עופות, וכל חולה לגופו.

כמות השתיה והאכילה שצריך לאכול ולשתות

שאלה: חולה שצריך לאכול ולשתות, כמה הכמות שצריך לאכול ולשתות.

תשובה: צריך לברר אצל הרופא או מורה הוראה הבקי בדיני חולים ביום הכיפורים, את כמות האכילה והשתיה, וכל חולה לגופו.

חולים שמותרים בשתיה, אסור להם באכילה.

מ"מ אף שחולה שמותר לו בשתיה בכמות מסויימת, ואם מרגיש רע, יכול לשתות עד שירגיש טוב.

חולה שצריך לשתות כמה מסויימת של שתיה, בדרך כלל צריך לחלק את השתיה למשך היום.

חולים וקטנים האם יכולים לאכול בשר וממתקים

שאלה: חולה שאוכל האם יכול לאכול בשר, וכן קטנים שאוכלים האם יכולים לאכול ממתקים.

תשובה: יכולים לאכול בשר, ויכולים לאכול ממתקים, כיון שהוא יו"ט, ואין דין להצטער.

קידוש לחולים

שאלה: חולים וקטנים שאוכלים ביום הכיפורים, האם צריכים לעשות קידוש.

תשובה: אינם צריכים לעשות קידוש.

לחם משנה

שאלה: חולה שאוכל לחם, האם צריך לבצוע על לחם משנה.

תשובה: לבני אשכנז: אינם צריכים לבצוע על לחם משנה. ולבני ספרד: טוב לבצוע על לחם משנה.

מקור: במג"א סי' תרי"ח סק"י חיי אדם כלל קמ"ה סל"ב ומטה אפרים סי' תרי"ח קצה מטה סקט"ז, נראה דאי"צ לחם משנה, ואמנם בכנה"ג סי' תרי"ח נראה דטוב לבצוע על לחם משנה.

ברכה ראשונה לחולים

שאלה: האם חולים שאוכלים ביום הכיפורים צריך לברך ברכה ראשונה.

תשובה: אף האוכל ביום כיפור מברך ברכה ראשונה, ואם אוכל פחות מכשיעור, ולא הסיח דעתו מאכילה הראשונה וכן לא שינה שינוי מקום שצריך לחזור ולברך, כגון שיצא מבית הכנסת, אינו צריך לברך ברכה ראשונה לפני כל אכילה ואכילה או שתיה, אך אם כל כמה שעות מתחיל לשתות לשיעורים צריך לברך עוד פעם כי הרי הסיח דעתו מהשתיה או מהאכילה.

ברכה אחרונה לחולים

שאלה: חולים שאוכלים האם מברכים ברכה אחרונה.

תשובה: לגבי השתיה, אין מברכים על השתיה כיון ששותה פחות מרביעית.

אך לגבי אכילה של ברכה אחרונה אם אכל מזונות בשיעור 30 גרם בתוך שבע וחצי דקות יכול לברך על המחיה או ברכת המזון. [לנוהגים ששיעור כזית 30 גרם] אך האוכל והשותה לשיעורים אינו מברך ברכה אחרונה כיון ששוהה כל פעם יותר מכדי אכילת פרס.

נטילת ידים לחולה ביו"כ

שאלה: חולה שאוכל פחות מכשיעור פחות מכשיעור, ואוכל לחם, האם נוטל ידים בברכה.

תשובה: חולה שאוכל ללא שיעורים, נוטל ידים בברכה, אבל אם אוכל פחות מכשיעור יטול ידים ללא ברכה, כיון שאוכל פחות מכביצה בתוך שיעור של כדי אכילת פרס, נוטל ידים ללא בברכה, [ויש נוהגים כהגר"א והחזו"א לברך על נטילת ידים, אף אם אוכל כזית].

מקור: עי' בשו"ע סי' קנ"ח ס"ג ומשנ"ב שם סק"י, ובסדר נט"י לשו"ע הרב סי"ח כתב שצריך לאכול כזית מכביצה בכדי אכילת פרס, ולפי"ז בג"ד יכול לברך על נט"י, ואמנם לפי מש"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן ס') שיש לאכול כל הביצה בכדי אכילת פרס בשיעור הגדול שהוא 9 דקות, וא"כ הכא נמי גם לגבי ברכה על נט"י יש לחוש שלא לברך. אף שדברי השבט הלוי לקולא.

מים אחרונים

שאלה: חולה שאוכל לחם האם נוטל מים אחרונים.

תשובה: נוטל מים אחרונים כרגיל.

יעלה ויבוא בברכת המזון

שאלה: מה נוסח ההזכרה בברכת המזון לחולה שאוכל

תשובה: מזכיר ביעלה ויבוא, ביום הכיפורים הזה, ביום סליחת העוון הזה.

ואם נזכר לאחר שגמר ברכת המזון אינו חוזר. [ואף אם נזכר לאחר שבירך בונה ירושלים].

מקור: שו"ע סי' תרי"ח ס"י, כתב שיזכיר ויעלה ויבוא, ואמנם במג"א (שם סק"י) הביא מש"כ בשבולי הלקט (סימן ריב) בשם הרב אביגדור כהן צדק שכיון שהיום גרם לו אסור שרק פיקוח נפש גורם לו היתר דינו כיום חול שאין בו לא קידוש על הכוס ולא הזכרה בברכת המזון, ואפילו רצה אינו מזכיר עכ"ל, ד"ו, וכ"כ בט"ז (שם סק"י) דשב ואל תעשה עדיף, ואמנם במאמר מרדכי (שם סק"ז) שאין לעשות מעשה כנגד מרן וצריך להזכיר יעה ויבוא וכ"כ בלבוש (שם) ובשו"ע הרב (שם סק"ח) ובחיי אדם (כלל קמה סי"ז) ובשער הציון (סי' תרי"ח סק"א) ובחזו"ע (ימים נוראים עמ' שח). [ומ"מ לגבי קידוש חוששים לסב"ל, ולכן נוהגים שלא לקדש, וכמ"ש בשו"ע הרב סו"ס תרי"ח ובערוך השולחן סו"ס תרי"ח, ובמשנ"ב שם סק"ט, ובשו"ת עמק שאלה סימן כ"ג דספק ברכות להקל].

ואם שכח ונזכר לאחר ברכת בונה ירושלים, במג"א שם כתב שאומר אשר נתן בלי חתימה כמו בר"ח והנהר שלום שביום הכיפורים לא תקנו לומר אשר נתן וכ"כ במשנ"ב, ובשעה"צ הוסיף כיון שכל הדין של אמירת יעלה ויבוא לחולה בברכת המזון הוא מחודש, ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קל"ט.

הזכרה בעל המחיה

שאלה: חולה שאוכל מיני מזונות כשיעור מה מזכיר בעל המחיה

תשובה: צריך להזכיר בעל המחיה, כמו שמזכירים בברכת המזון, "וזכרנו לטובה ביום הכיפורים הזה" כיון שיש חייב להודות על האכילה חייב גם להזכיר.

מקור: בספר שש"כ פרק לט סל"ג כתב שבמחצית השקל סי' רח סק"ח כתב ב' טעמים למה לא מזכירים של חנוכה ופורים במעין שלוש, ולפי ב' הטעמים יש להזכיר של יו"כ, ועוד כתב שם מהגרשז"א שאף שי"א שכל שבברכת המזון אם שכח להזכיר אין מברכים ברכה בפנ"ע אין מזכירים כלל במעין שלוש שאני הכא שרק מפני הספק אין מברכים בברכת המזון עכ"ל. ובספר לקט הלכות דינא ימים נוראים עמ' צו. ועי' בספר עיונים במשנ"ב ח"ג עמ' מט.

תפילה לחולה שאוכל ביום הכיפורים

שאלה: האם יש חובה לומר את התפילה לחולה שאוכל.

תשובה: טוב לומר התפילה, "הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות אכילה ושתיה ביום הכיפורים, כמו שכתבת בתורתך, ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. (ויקרא יח ה') ובזכות קיום המצוה זו, תחתום אותי ואת כל חולי עמך ישראל, לרפואה שלימה, ואזכה ביום הכיפורים הבא, לקיים שוב וענייתם את נפשותיכם, כן יהי רצון אמנ". [ספר שבת שבתון (עמ' קמ) כתב שמצא במחזור עתיק. וכ"כ בספר תורת היולדת פרק נ"ב ס"י, ולקט הלכות (ח"ב עמ' קכט)].

לשאלות בהלכות חולים ביום הכיפורים ולקבלת הגלין המלא ניתן לפנות באימייל:

a921434567@gmail.com